

11. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики. – К.: Наукова думка, 1988.
12. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973. – С.93-103.
13. Чабаненко В.А. Основи мовної експресії. – К.: Вища школа, 1984.
14. Шаховский В.И. Проблема разграничения экспрессивности и эмотивности как семантическая категория лингвостилистики // Проблемы семасиологии и лингвостилистики. – Рязань, 1975. – Вып.2.

І.І.Овчиннікова

ЛЕКСЕМИ З СЕМАНТИКОЮ “СТВОРЮВАТИ РІЗНОМАНІТНІ ТИПИ ЗАПИСІВ”

Інвентарний склад підгрупи складають такі лексеми: *друкувати – видрукувати, надрукувати (додруковувати - додрукувати, передруковувати - передрукувати); конспектувати-законспектувати, проконспектувати; нотувати (занотовувати – занотувати, пронотовувати – пронотувати); писати – написати (дописувати – дописати, записувати – записати, надписувати – надписати, обписувати – обписати, переписувати – переписати, підписувати, понанписувати, пописати, пописувати); реферувати – зреферувати.*

Лексеми об'єднуються у підгрупу за певним характером створюваного об'єкта. В результаті відповідних цілеспрямованих дій утворюються різні види текстів, листів, заяв, поміток, літературних або музичних творів, тобто пишеться (записується) щось.

Особлива роль у структурі підгрупи належить дієслову *писати*, яке виступає гіперонімом аналізованого падагигматичного угруповання. Це пояснюється характером створюваного об'єкта, який повинен репрезентувати певний тип записів (текст, документ тощо). Саме ця семантична ознака виступає на перший план при об'єднанні лексем у підгрупу за значенням “створювати різноманітні типи записів” у межах лексико-семантичної групи дієслів з семантикою створення об'єкта. Лексичне значення дієслова *писати* у найбільш абстрактному, узагальненому вигляді передає цю інформацію: *писати (передавати за допомогою графічних знаків (літер, цифр і т.д.) слова, текст).*

Компонентний аналіз лексем, що входять до підгрупи, дозволяє встановити склад диференційних сем, які разом з категоріально-лексичною семою створення формують семантичну структуру відповідних дієслів. Це диференційні семи: об'єкта, способу дії, інструмента, матеріалу, місця дії, повторюваності дії, межі дії, кількісної характеристики, часової протяжності дії.

Диференційною семою об'єкта марковані всі лексеми аналізованої підгрупи. Дієслова *конспектувати*, *нотувати*, *реферувати* належать до розряду лексем з включеним об'єктним актантом. Вони є похідними найменуваннями і позначають створення того, що названо мотивованим іменником: *конспектувати* (складати, писати конспект), *нотувати* (робити нотатки), *реферувати* (писати реферат).

До складу лексем аналізованої підгрупи входять два лексико-семантичні варіанти лексеми *друкувати*. ЛСВ *друкувати* (відтворювати текст, малюнки, цифри і т.ін друкарським способом) і ЛСВ *друкувати* (відтворювати текст друкарською машинкою) також марковані диференційною семою об'єкта, який може означати різноманітні тексти. Напр.: *друкувати статтю, план, доповідь* тощо.

Семантичній структурі лексеми *писати* також властива диференційна сема об'єкта. У словниковому тлумаченні наводяться певні його різновиди. Так, пишучи, можна створювати: графічні знаки (літери, цифри і т.д.); слова, текст; запис музики спеціальними знаками; твір живопису (ЛСВ із цим значенням об'єкта належать до підгрупи з семантикою “створення зображення предмета для зорового сприйняття”).

Диференційною семою способу дії марковані лексеми з включеним об'єктним актантом. Інформацію про відповідний спосіб дії містять ідентифікатори лексем. *Нотувати* ідентифікується гіперонімом підгрупи *писати* (*записувати*). Значення лексеми *реферувати* пояснюється словосполученням “робити реферат”. Якщо взяти до уваги, що “реферат” – це короткий виклад наукової праці, змісту книги і т.д. (Словник української мови, т.8), то можна вважати, що для семантичної структури лексеми *реферувати* також властива диференційна сема способу дії (пишучи). Лексема *конспектувати* ідентифікується дієсловом *складати* (конспект) у значенні “створювати, записуючи щось”, що також дозволяє зробити висновок про відповідний спосіб створення об'єкта.

Конкретний спосіб дії фіксується також у словниковому визначенні лексеми *друкувати* (відтворювати текст друкарським способом).

Лексема *писати* (та її лексичні варіанти) не маркована диференційною семою способу дії, бо характеризується певною мірою абстрактності лексичного значення, і її семантичній структурі властива лише категоріально-лексична сема, що відображає мету дії “створити”, і диференційні семи створюваного об'єкта та матеріалу, на якому цей об'єкт створюється. У даному разі значення екзистенціальності співвідноситься з локальним значенням. Об'єкт утворюється на поверхні іншого предмета: *писати* (зображувати на папері або іншому матеріалі). Хоч словникові визначення інших лексем, включених до цієї підгрупи, і не несуть інформацію про той матеріал, на якому створюється об'єкт, фактично також до своєї семантичної структури включають цю диференційну ознаку. Це зв'язане з тим, що роботи

будь-які види записів (нотатки, реферати, конспекти тощо) можна лише на поверхні чого-небудь (на папері, у зошиті, у блокноті, на екрані комп'ютера тощо).

До семантичної структури ЛСВ *друкувати* (відтворювати текст друкарською машинкою або за допомогою комп'ютера) крім категоріально-лексичної семи створення входить диференційна сема інструмента, за допомогою якого створюється об'єкт (в даному разі – це комп'ютер або друкарська машинка).

Отже, диференційні семи об'єкта, способу дії, матеріалу та використовуваного при створенні інструмента характерні для семантичної структури як інваріантних лексем, так і лексичних варіантів.

Диференційні семи межі дії, повторюваності основної дії, кількісної характеристики об'єкта, часу протікання дії входять до семантичної структури тільки лексичних варіантів, включених до підгрупи.

Диференційна сема межі дії, яка має формальне вираження (префікси *до-*, *по-*) входить до семантичної структури лексичних варіантів *додруковувати*, *дописувати*, *подописувати*. Лексеми, марковані цією диференційною семою, означають, що дія, спрямована на створення відповідного об'єкта, відбувається до кінця або до певної межі: *додрукувати* (друкувати до кінця, до певної межі), *дописувати* (закінчувати писати, писати до певної межі). Словникове визначення лексеми *подописувати* дається через дієслово *дописати*, що дозволяє зробити висновок про наявність у її семантичній структурі диференційної семи межі дії. Лексеми *додруковувати* і *дописувати* мають видові пари, а лексема *подописувати* вживається лише у формі dokonаного виду.

Диференційною семою повторюваності основної дії марковані лексеми, що мають у своєму морфемному складі префікс *пере-*, який виступає формальним показником відповідної семантичної ознаки. Словникові тлумачення лексем, до семантичної структури яких входить диференційна сема повторюваності основної дії, вказують на те, що дія, виражена словом-ідентифікатором, відбувається ще раз, повторно, заново або по-іншому. Ця диференційна сема входить до семантичної структури лексичних варіантів *передруковувати* (друкувати ще раз, повторно), *переписувати* (писати щось ще раз, заново, по-іншому). Ці лексеми мають видові пари.

Диференційною семою повторюваності основної дії маркований також лексичний варіант *пописувати*, але у семантичній структурі цієї лексеми диференційна сема повторюваності дії безпосередньо пов'язана з диференційною семою часу, протягом якого відбувається дія. Словникове тлумачення дієслова містить інформацію про те, що основна дія повторюється у певні проміжки часу: *пописувати* (писати що-небудь час від часу).

Диференційна сема кількісної характеристики об'єкта властива семантичній структурі лексичних варіантів дієслова *писати*, а саме лексемам *обписувати*,

подописувати, понадписувати, пообписувати, пописати. Всі згадані лексеми, крім *обписувати*, вживаються лише у формі доконаного виду. Лексеми *понаписувати* і *пописати* співвідносяться з кумулятивним способом дії (формальне вираження – префікси *на-*, *пона-*), а словникові тлумачення вказують на те, що створюється не одиничний об’єкт, а певна їх кількість: *понаписувати* (написати багато чого-небудь). У семантичній структурі лексеми *понаписувати* диференційна сема кількісної характеристики пов’язана з диференційною семою місця. У словниковому тлумаченні вказується на те, що об’єкт створюється у багатьох місцях, і тому можна зробити висновок про певну кількість створених об’єктів.

Диференційна сема кількісної характеристики об’єкта властива і семантичній структурі лексем *обписувати* та *пообписувати*, що мають тотожні лексичні значення (лексема *пообписувати* ідентифікується через дієслово *обписувати*), які вказують на те, що написами покривається вся поверхня: *обписувати* (покривати що-небудь написами по всій поверхні). Лексеми *подописувати* і *понаписувати* також марковані диференційною семою кількісної характеристики об’єкта: *подописувати* (дописати все або багато чого-небудь), *понадписувати* (зробити написи на поверхні багатьох предметів). Крім того, ЛСВ *понадписувати* (зробити написи над текстом) позначений диференційною семою місця. Префікс *над-* вказує на те, що об’єкт (будь-який запис) створюється над чим-небудь, а префікс *по-* співвідносить лексему з кількісним значенням створюваних об’єктів.

У межах підгрупи лексеми *нотувати* і *записувати* утворюють синонімічний ряд, причому лексичні варіанти дієслова *нотувати* повністю тотожні за своїм лексичним значенням інваріантній лексемі: *нотувати* – *занотувати* – *пронотувати*.

Проведений компонентний аналіз у межах підгрупи, лексеми якої означають створення відповідних записів, дозволяє зробити висновок про правомірність виділення цього парадигматичного угруповання у складі дієслів конкретної фізичної дії з семантикою створення об’єкта.

Семну структуру дієслів підгрупу можна відобразити у таблиці:

Лексеми, включені до підгрупи	КЛС	Диференційні семи								
		Об’єкт	Спосіб	інстру	матері	Місце	Повто	Межа	Кількіс на	Час дії
Друкувати- видрукувати, надрукувати										
Додрукувати-додрукувати										
Передрукувати-передрукувати										

